

۱ شباط
۱۳۳۴

تاریخ عثمانی انجمنی

سکزیجی سنه
نومرو ۴۸

مجموعه سی

طریزونده عثمانلی کتابه لری

بوندن برخیلی سنه اول تاریخ عثمانی انجمنی اعضاسندن احد توجید
بك طریزونده طوبلادیفی بعض عثمانلی کتابه لریله بوشهر حقنده مختلف
نوطلری بزه تودیعی ایتشدی. اخیراً ۱۳۳۵ سنه سنده طریزون اشراقندن
وتجارت مکتب عالیی معلیتندن حامی زاده احسان بك ایله هلال
احمر اطباسندن دو قنور سلیمان بك دخی شهر مذکورك عثمانلی دورینه
عائد بالجله کتابه لری استساخ و بونلر ایله باشلیجه مبانینك ده فوطوغرا-
فیلری اخذ ایدرك بومضبوطاتی عاجز لرینه ویرمشلردر. كرك بودوات
محترمه یه و كرك شو مقاله مزده برچوق نقاط حقنده بزی تنور ابدن
موزه هایونده رفقامزندن حافظ كتب عالی بکه و اوقاف نظارتنده قیود
وقفیهیه مراجعتمز حقنده ارائه تسهیلات ابدن تاریخ عثمانی انجمنی
اعضاسندن حسین حسام الدین اقدییه بالخاصه عرض متداری ایدرز.
حامی زاده احسان بك طریزونده منتشر « اقبال » غزه سنده (۱۳)
تشرین ثانی ۱۳۳۵) اوراده کی الك اسکی کتابه لرك اساسینی علی طریق
الاختصار قمداد ایتشدر. برلی ارباب وقوفك کندی و طنلریك تاریخنی
و آثار عتیقه سنی یازمه لری نه قدر لازم و فائده لی اولادیفی بشقه بر محله

بیان ایتمیش ایدک [۱] . کرچه مرحوم شاکر شوکت افندی طربزون تاریخی نامیه ۱۲۹۴ ده پک مفید بر اثر تألیف ونشر ایتمیش ایسه ده اوزماندن بری طربزونده برچوق تدقیقات یابلمش و یکی بر طاقم معلومات ده آله ایدلمش اوله سنه نظراً تاریخ مذکورى توسیماً احسان بکک ده‌ا مکمل بر اثر وجوده کیرمه‌سی آرزو اولتور. اولیاجلی نیک وجهانماده کاتب جلی نیک طربزون حقنده ویردکلى معلومات غایت مختصر و قصاندر. بونردن اول بر حیات اولوب ۱۰۰۶ تاریخنده « مناظرالموام » نامیه تاریخی وجغرافی بر اثر تألیف ایدن محمد عاشق افندی بالذات طربزونلی اولق حسیله اثر مذکورده مقطراً سنه دائر بر خلی معلومات ویرمشدرکه اهمیتته مبنی بعض پارچه‌لى بوریاه درج اولندی [۲] :

« طرابزون، فتح طا وراه مهملتین والف ویا، موحد و زامعجه و ووا ساکنه و آخرى نون ایله در . راقم الحروف قولی اوزره بعدالراء مهمله بلالاف « طربزون، درکه فی زماننا مناشیر و حججه بورسم اوزره در و علماء روم املاسی دخی بونک اوزرینه در [۳] وبلده طربزون بوایکی طرف آراسنده واقع جوهر قیمتی وار بر بلده متین واستواردر و محمد بن رمضان التوقی جمع ائدوکی کتاب تواریخ آل عثمانده مذکور اولدوغی اوزره طربزونی قالع قلاع جهان وسایع سلاطین آل عثمان ابوالفتح والمغازی سلطان محمد خان ثانی غازی طاب ثراه سنه خمس وستین وثمانمایدده فتح ایتدی . کتاب مذکورده وارددرکه قزل احمد بیك قاجوب اوزون حسن یانه کتدکده تاریخ مرقومده قسطنونی و سینوب و طربزون فتح وضبط اولندی و کرجستانه غزا اولندی .

[۱] قیصریه شهری ، تاریخ عثمانی انجمنی کلیاتی ، عدد ۵ ، صحیفه ۵ ، نوط .

[۲] آئیده کی پبلیوغرافیا به باقکمز .

[۳] طربزونده سلطان بایزید ثانی دوزنده کیلمش آچده (طره بزون)

املاسی کوریلور: مراجعت، موزه هاپون مسکوکات عثمانیه قتالوغی، نومرو ۵۵۴ ،

مرحوم سلطان محمد خان غازي مومي اليه طرېزونی فتح اتدکه اطراف بلاددن قتل ایله طرېزونده اسکان اتدوکی خلقک متفرعاندن غیراولان سکان طرېزون «چینی» وه لاز» دن مرکب اناس بی استیاسدر وطرېزونک ایکی سوری وبر قلمه حصینه سی واردر وخلق طرېزون طرېزونک سورلرندن بریسه «آشاغی حصار» وبریته «اورته حصار» وقلمه سینه «قله» تسمیه ایدرلر . قله دیدکلری قلمه حصینه در وایچنده صلوه جمعه اقامت اولتور جامی واردر وبوقلمه نك «کوتوال» وحفظه سی واردر . حایط شمالیسنده واورته حصاره مفتوح بر قبوسی واردر . بوقلمه نك خارج مدینه طرېزونه مفتوح بابی یوقدر . بو قلمه نك جانب جنوبیسنده بر باب صبری واردر . لکن مقفلدر . وقت حاجتده فتح اولتور واورته حصار دیدکلری سور طولانی بر سوردر ودرت قبوسی واردر [بوراده اورته حصارک قبولرینی باب یکی جمعه ، باب دباغخانه باب زندان یاخود باب زغنوس و باب آشاغی حصار اولمق اوزره تعداد وزغنوس کوپرینی یاد ایدیور] بو اورته حصارده قبل الفتح نصارا یدنده کنبه اولوب بمد الفتح سلطان محمد غازي طاب ثراه ایچنده صلوه جمعه ادا ایتمش بر جامع عتیق وعظیمی واردر بوجامه متصل حجرات محدثه ایله بر مدرسه نظیفه واردر که بوجامع و مدرسه سلطان مومی الیهک اتار خیرات ونتایج میراتسنددر [بوندن صکره اورته حصار داخلنده کی حاملری بیان ایدیور] وآشاغی حصار دیدکلری سور مربع الشکلدر وحایط شمالیسینک بعض مواضی بحره متصلدر وبو سورک داخی درت قبوسی واردر [بوراده اشاغی حصارک قبولرینی باب زغنوس ، باب سوتخا ، باب مولوز ، باب موخخانه اولمق اوزره تعداد و تعریف ایدیور] ... وطرېزون سورلرندن اورتا حصارده اولان جامع عتیق وقلمه اولان جامع حادثن ماعدا خارج سور طرېزونک جانب غریبسند اولان ربضده درت جامع وجانب شرقیسند اولان ربضده ایکی جامع واردر

و جانب غریبینه اولان درت جامعدن اول «جامع خاتونیه» درکه
 سلاطین عثمانیه دن فاتح العرب والمعجم سلطان سلیم خان اول طاب نراه
 طربزون سنجاغده مترقب امر سلطنت ایکن والدۀ مکرمله لری طربزونده
 فوت اولقین سور طربزونک جانب غریبینه خارج باب زغنوسده دفن
 اولوب مشهدی قریبده رصاص پوشیده یکپاره قبه ایله برجامع کزین
 احجارینک برصنی سیاه و برصنی سفید سنک ایله برمنارۀ موزونه و بی قرین
 بنا اولمشدر. اول عصرک شعراسندن بری بو جامعک تاریخچده مصرع
 «تاریخش ار بخواهی بیت المبادۀ آمد» ۹۴۰ مصرعنده بیت المبادۀ لفظن
 بولشدر و بریسی داخی آتام بناسنه «فتت» ۹۴۰ لفظنی بولشدر
 [بوندن صکره جامعک مشتملاتی تعداد و تعریف ایدوب مؤلف پدرینک
 بو مشتملات میاننده کی مکتبه یکرمی بش سندن بری معلم بولندیغنی
 ذکر ایدیور] ... نانی «جامع سلیمان بیک» در. جامع خاتونیه نک
 جانب غریبینه در ... بر میدان وسیعک نهایت جانب غریبینه درکه
 بو میدان «بقی میدانی» دیمکله معروفدر [سلیمان بیک طربزون سنجاق
 بکی ایمش] ... ثالث «جامع آیاصوفیه» درکه جامع سلیمان بیکک جانب
 غریبینه در. بینهما کذلک بر میلدر و آیاصوفیه ساحل بحر اوزره
 ابنیه کافریه دن بد نصاراده برکنیه ایدی. سنه ثمانین و تسعماده و یا خود
 داخی صکره ده طربزون اعیانندن کرد علی بیک نام بر صاحب الحیر
 بو آیاصوفیه الی حیث مالایتهی نصارا بدنده اولنی مناسب کورمیوب
 امر سلطانی ایله بد نصارادن اخذ ایدوب صلوة جمعه اقامتی ایچون منبر
 و محفل مؤذنین احداث ایشدر و بو آیاصوفیه بر طولانی بنادر و ایچنده
 رخامدن عظیم ستونلر واردر. رابع «جامع ارطوغدی بیک» در
 و بو جامع خاتونیه جامعک جانب جنوبیسنده درکه بینهما نصف میلدن
 زیاده در و محله تکفور سرایده در و بو جامع سنه خمس و ثمانین و تسعماء دن
 اسبق مربع الشكل بر مسجد وسیع ایدی. [بالاخره مشرف

خراب اولمنله ارطوغدی بکک ۹۸۵ دە مجدداً توسیع وانشا ایتدیکنی
و مؤلفك پدرينك خانه سی ده بو محله ده بولندیغنی بیان ایدیور [...
و طریزونك جانب شرقیسنده اولان ایکی جامعدن اول « جامع محله »
یکی جمعه ، درکه ابنه کافریه دن برکنده عظیمه ایدی ثانی
« جامع اسکندر پاشا » در و بوجامع کاور میدانی دیمکله معروف بر
میدان وسیعک نهایت جانب شرقیسنده در [بوراده مذکور جامی
تعریف ایدوب صکره اورته حصارده کیلرک غیری حاملری وبعده
طرزونك باغ و باغچه لری و دکترینك بالقولرینی بیان و تعریف ایدرک
طرزون بخته نهایت ویریور] .

صورتلری الیزده بولنوب بعض معلومات تاریخی علاوه سیله آتیده
درج ایتدیکمز عثمانی کتابه لری ۱۰۰۰ سنه سدن اولکی زمانه عائددر [۱].
بوتاریخدن مؤخر اولانلر آریجه نشر ایدیلک لازمدر .

طرزونك احوال جغرافیة سی ، تاریخی و آثار عتیقه سی حقده
اتیده کی بیلو غرافیده مذکور اثرلره مراجعت اولته بیلور :
طورسون بک ، تاریخ ابوالفتح ، تاریخ عثمانی انجمنی مجموعه سنده
علاوه (۱۳۳۰) . — قرینو وولوس ، تاریخ محمدخان ثانی ، مترجمی :
قارولیدی ، بنه اوراده (۱۳۲۸) ص ۱۴۴ . — عاشق پاشازاده تاریخی . —
تاج التواریخ . — کنه الاخبار . — محمد عاشق ، مناظرالعوام ، غلطه
مولویخانه سی کتبخانه سنده یازمه ، نومرو ۶۱۶ ، ج ۲ ، ورق ۳۷۱ . —
کاتب جلی ، جهاننما ، ص ۴۲۵ . — تحفة الکبار فی اسفار البحار ،
ص ۶ . — اولیا جلی ، سیاحتنامه ، ج ۲ ، ص ۸۱ . — شا کر شوکت ،

[۱] کتابه لری بالذات کورمدهک . بناء علیه بعضلرینک حل وقرائنده کی
نقصانلردن طولانی مشول اوله مایز . کتابه لرک و قلمه لرک و باشلیجه مباینک موقعلرینی
علی التخمین تعیین ایتک اوزره تکیه نک و لینچک بیلو غرافیده مذکور اثرلردن
ودوقتور سلیمان بکک بایمیش اولدیغنی قروکیدن ترکیب و تنظیم ایدیلن بلان قروکیسی
مقاله نک نهایتده مربوطدر .

طریزون تاریخی ، استانبول ۱۲۹۴ . — طریزون سالنامہ سی ، سنہ ۱۳۲۱ ہجری . — عطا بک ، ہامہ رک دولت عثمانیہ تاریخک ترجمہ سی .

TOURNEFORT, voyage au Levant (1718), II. 99. — FALLMERAYER, Geschichte des Kaisertums von Trapezunt (1827) — (1877) ایکنجی طی “ Fragmente aus dem Orient ” . — p. 26 - 129. — PFAFFENHOFEN, Essai sur les aspres Commenenats de Trébisonde (1847). — RITTER, Klein-Asien (1858) I, p. 852-898. — TEXIER, Description de l'Arménie (1842) I. “ Description de l'Asie Mineure (1849), III. — “Asie Mineure (Univers pittoresque 1862) p. 594. — TXIER et PULLAN, Architecture byzantine (1864) p. 213. — HAMILTON, Rese-arches in Asia Minor (1842) I. 161; 244. — CUINET, Turquie d'Asie (1892) I. p. 1. — MILLET, Les monastères et les églises de Trébizonde (Bull. Corresp. Hellen. T. XIX, 1893) p. 419. — LYNCH, Armenia (1901) I. p. 8. — CUMONT, Studia Pontica (1906) p. 363.

— ۱ —

خیرالدین پاشا چشمہ سی ، سنہ ۸۷۱

(۱) بنا بعمارة هذه العين الماء المبارك في أيام السلطان محمد بن مراد خان وايدشوكته الامير الكبير الحاج خير (۲) الدين پاشا نورالله قبره وقبره خيريه وقد وقع الفراغ من عمارته في الثامن ذى الحجة سنة احدى وسبعين وثمانماية هجرية

اشيو چشمہ قلعه خارجندہ چارشودہ آلاجه حمام قربندہ [بلاندہ ۱]

اولوب گرفت برثلث ایله محرر بولنان ایکی سطرلق کتابه‌نك عباره‌ری شایان تدقیق‌در . (اید) کله‌سندن اول کوریلن (واو) زانددر . متن‌ده کی (نورالله قبره) دعاسی علی‌الا کثر قبر کتابه‌لرینه منحصر اولوب بوراده کی کتابه‌نك خیرالدین پاشانك حین حیاتنده انشا ابتدکی چشمه‌یه بعدالوفات وضع اولندیفته ذاهب اولورز . اشبو کتابه تاریخچه نظراً هر حاله طرزونك اك اسکی عثمانی اثریدر . معلوم اولدینی اوزره طرزون روم‌ایمپراطورلنی، تاریخ‌تأسیسی اولان ۶۰۰ (میلادی ۱۲۰۴) نه‌سندن بری قومنه عالمه‌سی آئنده ایدی . مورخ قالدیون‌دیلاسك مضبوطانه نظراً صوك ایمپراطور داویدك سلفی اولان یوان فاتح سلطان محمد خراج ویرمکه مکلف ایدی . داوید ایه تخته چیقجه عبودیتی دها زیاده تقویه ایتمك اوزه استانبوله فاتحك حضورینه قدو کیدی . آنجق مملکتك احوال داخلیه و خارجیه مشکلات عظیمه‌یه معروض قالدیقندن اطرافنده بولنان مسلم و غیر مسلم حکمدارانہ مماشات و آنلرله اتفاقلر عقد ایتمکه مضطر قالش و حتی بونلرک الک قوتلیسی و فاتحك خصمی اولان آق‌قونلی اوزون حنه برادری یانی نك قیزی دسینا خاتونی تزویج ایتمك صورته صهریت پیدا ایتمش ایدی . ایشته بو کیفیت داوید ایچون صوك فلاکتی تشکیل ایدوب بو احوالدن خبردار اولان فاتح هر حاله طرزون حکومتی اورتهدن قالدیرمه قرار ویرمش ایدی . بناءً علیه اردو ایله بالذات او طرفه قره‌دن حرکت ابتدکی کبی وزیر محمود پاشایی‌ده بیوک بردونما ایله قره دکزدن یوللادی . فاتح اولاً ۸۶۴ ده جنوزیلیرک مستملکه‌سی اولان آماصره‌نی ضبط و بعده اسفندیار اوغللری مالک‌کندن اولان قسطنونی و سینوب قلعه‌لرینی اسماعیل بکک رضاسیله اخذ ایدوب آماسیه و سیواس طریقله ارضرومه عزیمت ایدرکن توفاتك جهت شرقیه‌سنده اولوب اوزون حنك تحت حمایت‌سنده بولنان قیونلی حصار (یاخود قویلی حصار)ی فتح ایتمی اوزرینه بوسفرک جدیدنی آکلایان اوزون حسن ، طرزون

حقنده صیانت ایتمی ایچون والده‌سی ساره خاتونی چشک‌ک حاکمی کرد شیخ حسن وبعض معتبر بکرایله برابر فاتحک نزدینه کوندردی [۱] و برچوق هدایا دخی تقدیم ابتدی ایه‌ده بر نتیجه اقران ایچوب اردوی هابون طریزون اوکنه موصلت ایتمکله آز مدت صکره همان بلا مقاومت ایمراطور داوید اهمیت‌سز بعض شرائط تحننده طریزون شهرینی فاتحه تسلیم ایتمکله مجبور اولدی . ک‌ک بووقایمک تفصیلات و ک‌ک بوفتحدن اول سلجوقیلرک و مغوللرک و تیموریلرک وسائر حکومات اسلامیته ک طریزونه مهاجرلری تاریخلرده مندرجدر . ایمراطور داویدک عواقب احواله کلنجه اولا ادرنه‌یه سوق اولندقدن صکره مورخ‌قالقو- ندیلاسه کوره داویدک اوزون حسن ک تحت نکاحنده بولنان پرنس ایله برنخا بره‌سی کشف ایدیلکله استانبوله جلب اولنهرق بوراده قتل ایدیلشدر . عثمانلی تاریخلری علی الا کثر بوجهتی سکوت ایله کچورلر . روم تاریخلری ده فاتحه مبالغه کارانه برچوق اسنادانده بولنهرق داویدک وبتون عائله‌سک اعدامندن طولایی کنديسنی تنقید و موأخذ ایدیورلر . بوجهتک تدقیق و مناقشه‌سی بومقاله‌ک حوصله‌سی خارجنده در . هر حالده بووقعه اوزرینه قومنه عائله ایمراطوریسی منقرض اولشدر . طریزونک فتحی تاریخن مورخلر بعضاً ۸۶۴ و بعضاً ۸۶۵ سنه‌سنده اولهرق کوستره بیورلر [۲] . فاتح سلطان محمد طریزون ولایتک تشکیلاتی اجرا ایتدکدن

[۱] منجم باشی صحیفده [ج ۳، ص ۳۷۷] ساره یرینه «ساره خاتون» دیور .
 [۲] مثلاً پورسون بک ۸۶۵، سعدالدین تاج‌التواریخ ده ۸۶۴ و قایمی آراسنده کوستر بیورلر . کاتب چلبی تحفه الکبارده ۸۶۴ دیدیکی حالده جهانغاده ۸۶۵ دیور . هامر (عطا بک ترجمه‌سی ج ۳، ص ۲۷۵، نوط ۲) بعض ملاحظاته مبنی ۱۴۶۰ سنه میلادی‌سی نهایتلری قبول ایدیورک ۸۶۵ سنه‌سنه مصادفدر . بعض کتابلر (خسرو) لفظنک طریزونک تاریخ فتحی مندر اولدینی سوبیلورلر (شا کر شوکت، ص ۵۸ و ۶۰) . بوکله ۸۶۶ بی ارئه ایدرک بونه ایچنده قازیقلی ووده‌یه قارشی افلاق سفری باشلاشدی بناءً علیه باککش اوللی .

صکرة برآ و توقات اوزرندن استانبوله عودت ایله مشدر . مورخلریمز طربزونه بر سنجاق بکی نصب اولندیغنی دخی سویلیورلر سده معین اوله رق براسم و برمیورلر . قریتو و ولوس تاریخ سلطان محمد ترجمه سنده طربزونک امور اداره سی کلیولی بکی کاظم بکه حواله اولندیغنی سویلیور . بواسم مترجک خطاسی اولوب بلکه (قاسم بک) اولسی محتلدلر . آنجق مراجعت ایتدی کمز اثرلرده بو ذاتی بوله مدق . آماسیه بکی خضر بکک اورایه ایلك میر لوا نصب اولنش اولسی ملحوظدر [۱] . والحاصل سنه فتح اولان ۸۶۵ دن کتابه ده اسمی محرر اولان خیرالدین پاشایه قدر کیملرک اوراده والی بک ایتدیکی صورت صحیحده معلوم دکلدلر . شا کر شوکت طربزون تاریخنده خضر بکدن صکرة خیرالدین پاشا و آندن صکرة زغنوس پاشا کلدی دیور (ص ۱۵۲) . هر حاله کتابه مزده خیرالدین پاشا ایچون (میرلوا) دیه برصراحت یوقه ده (الامیر الکبیر) عبارده سی کندینک اوراده اجرای امارت ایتدیکنه بلکه بر دلیل اوله رق قبول اولنه بیلور . خیرالدین پاشا حقنده مراجعت ایتدی کمز کتابلرده معلومات بوله مدق . زغنوس پاشا فاطمک نامدار بروزیری ایدی استانبول فتحنده کلی یرارلنی اولدی [۲] . طربزونده کندی نامه بر کتابه یوقه ده قلعه نک ایچندن کچن کوچک بر نهرک وشهرک جهت غریبه سنده کی

[۱] هاهمه ترجمه سی ج ، ۳ ، ص ۶۴ ، بیزانس مورخلرندن قاتوندیلاسه عطفاً . — شا کر شوکت ، سینوب بکی دیور . اولیاچلییه باقیلورسه (ج ۲ ص ۸۲) ابتدا سلطان بایزید ، صکرة سلیم خان و صکرة ده اوغلی سلیمان خان اول بربری آودنجه طربزونه والی اولشلردلر . اولیا چلی بوملوماتی متعاقب « سلطان سلیمان خان ۹۲۶ سنه سنده پادشاه اوله رق والده سنی طربزونه کوندروب بوشهری تحریر و باطوم سنجاغنی ده الحاق ایدرک بشقه جه ایالت ایتمشدر » دیور . سلطان سلیمدن بشقه سنی دیگر تاریخلر سویله میورلر . فقط آتیده ۳ نومرولی کتابه ده بایزید نایینک اوغلی شهزاده عبدالله کده والی بک ایتدیکنی کوره جکز .

[۲] « استانبوله الک اسکی عثمانلی کتابه سی » نامیله تاریخ عثمانی انجمنی مجموعه سنده (جزؤ ۸ ، ص ۴۸۵) نشر ایتدی کم مقاله یه مراجعت اولنه .

کوپرونک «زغنوس» نامہ موسوم اولہ سی مومی الہک اورادہ اجرای حکومت ایلہ دیکنہ و یا خود اثنای فتحہ واقع اولان خدمات فوق العادہ سندن طولانی اسمی طریزونندہ بر خاطرہ اولہ رق تنیست ایدیلدیکنہ دلالت ایلر .

- ۲ -

صوفی علی بک کتابہ سی ، سنہ ۸۷۳

(۱) الدور سلطان بن سلطان محمد ابن مراد خان (۲) اعزاء اللہ تعالیٰ انصارہ
 هذا صاحب الکبر ملازم (۳) السلطان صوفی علی بک میرلواء طریزون.....
 دلالت (۴) بحضر مولانا القاضی بطرizon محمد بک بحر [بر] آ فی اواسط
 (۵) شوال المکرم سنہ ثلاث وسمین وثمانیۃ تمت .

اورتہ حصار داخلندہ «اورتہ حصار» یاخود «فانج جامی» نک
 شرق قبوسی بالاسندہ اولان بش سطرلق بوکتابہ یالیزیلا نمشد وخیلی
 بوزوق اولدیفندن حل وقرائی نقصاندر [بلانده ۲] . اوچنجی
 سطرک قسم اخیرندہ برقاج کلہ سی او قونیمور . بناء علیہ متنک مفہومی
 بک آکلا شلمیور . یالکز شوراسی تحققی ایدیور کہ ۸۷۳ دە صوفی
 علی بک طریزون میرلواسی و مولانا محمد بک طریزون قاضیسی بولنمشلردر .
 صوفی علی بک حقدہ مراجعت ایندیکنز اثرلردہ هیچ بر قیدہ تصادف
 ایدہ مدک [۱] . شا کر شوکتک طریزون تاریخنندہ (ص ۱۵۳) اشبو
 کتابہ لوحہ سنک مقدما قلعه نک دباغخانہ کورینہ آچیلان قبوسنک

[۱] پجوی تاریخنندہ (ج ۱، ص ۳۸) وسجل عثمانیہ (ج ۳، ص ۵۰۰)
 کوریلن صوفی علی بک یاخود علی پاشا عین ذات اولیوب سلیمان اولر جانلنددر .

ایچ طرفده بولندینی حالده امین مخلص باشانک زمان ولایتده و ۱۲۸۹ء ده حکومت قوناغی [بلانده ۳۲] جوارنده اولان قبولری هدمله شرق میدانندن یاییلان طریق اوردن کچیردیکی صرده بولوحه‌نک ده قلمه دیوارندن چیقاریلدینی محرردر . بناء علیه سورک تعمیرنه هاند اولسی لازم کلن بو کتابه‌نک جامع ایله هیچ برمناسبتی اولیوب بالاخره و غیر منتظم بر صورتده فاتح جامعنک قیوسنه تثبیت اولندینی آکلاشیلور . بولوحه‌نک یاننده تعلیق یازی ایله محرر برنظمی حاوی اولان ۱۲۵۳ قاریخیلی دیگر بر کتابه والی عثمان پاشا طرفدن جامعک بوقیوسنک کشادینه داآردر .

کتابه‌نک الیوم موضوع بولندینی فاتح جامعی [بلانده ۲] کلیسادن محمول اولوب نام قدیمی « آلتون باش مریم آنا » مناسنه اولان « پاناغیا خریسوکه فالوس » ایدی . بنانک دیوارلرنده الیوم بعض موزاییقلر موجوددر . قهسی کوزل دیرکلره مستد وهیئت عموییه‌سی اعتباریله آغری فقط متین برطرز معماریده‌در . اشبو معبدک شرق قیوسی اوکنده ، محلجه « خوش اوغلان » تربیه‌سی نامیله معروف بر بنا وارددر و بوراده مدفون اولان شخص حقتده درلو درلور وایتلر جریان ایدر [۱] .

[۱] بو روایتلردن بوراده بحث ایتنک صد دیمز خارچنده‌در . بوبابده شاگرشوکتنک طریزون تاریخته (ص ۶۰) مراجعت اولنه‌یلیر . یالکز شونی علاوه ایده‌لم که حرب عمومی ائشاننده وروسلرک طریزونی استیلاسندن مکره ، اولجه استانبولده روس آتار عتیقه مؤسسه‌سی مدیری اولان موسیو اوسپنسکی طریزونه کلرک کلیسادن محمول اولان آیا صوفیه ، یکی جمعه‌واورنه حصار جامطرنده ۱۳۳۲ حیزیراندن تشرین ثانیسنه قدر وینه ۱۳۳۳ سنه‌سی مایسندن آغستور-سنه قدر حفریات اجرا ایدرک برچوق دوشمه موزاییقلری اخراج ایتدیکی کی آتیده کی ۴ نومرولی قولاقلی چشمه‌نک بر آژدر آغری شکلنده اولان طونج اولوغنی وروجه بر کتابه‌سی چیقاروب سائر جوامعده وکتبخانه‌لرده بولنان یازمه قرآن کریم وکتب سائرة اسلامییه‌ی دخی آله‌رق اون‌پوک صندوق درونده

طرویزونده عثمانیلرک فتحندن اولکی زماندن وحتی بت پرستلک دورندن قالمدها برخیلی معابد بولنوب بولنلرک برقیسی جامعه تحویل اولمش دیکرلری الیوم کلیسا اوله رق قالمشدر . جامعه تحویل اولنانلردن بلکه اک مشهوری قصبه‌نک خارچنده ومنتهای غریبسنده واقع بر دوز تپه اوزرنده بولنان « آیاصوفیه » در [بلانده ۲۸] . بونک بعدالفتح موضوع بر کتابه‌سی یوقدر . اون اوچنجی عصر میلادی نصف اولنده برنجی مانومل طرفندن انشا اولندینی ملحوظدر . اورته حصار جامعدن بر آز دها کوچک اولوب جنوبه ناظر اولان قیو جبه‌سنده طاش اوزرینه بعض منحوتاتی وداخلاً موزاییق تزینیاتی حاویدر . بنابه ملاصق اولیه‌رق درت کوشه‌لی برقله‌سی شمعی مناره اوله‌رق مستعملدر .

— ۳ —

شهزاده سلطان عبدالله ابن یازید ثانی نامه‌ کتابه

سنه ۸۷۵

(۱) وقت فی ایام اماره السلطان ابن السلطان (۲) السلطان عبدالله

روسیه‌یه نقل ابتدیکی وقالو یوانیس طرفندن پدری دردنجی آلکسی‌یه بنا ابتدیرلش اولان « خوش اوغلان » تربه‌سی دخی خفر ایدرک عظامنی بالا خره روسیه‌یه نقل ایتک اوزره موقه طریزون متروپولیت خانه‌سنه براندینی و تربه‌بی‌ده هدم ایدرک بشقه بر شکله افراغ ابتدیکی طریزون ولایتندن آلتان معلومات ووثائق رسمیه ایله مؤیددر . « خوش اوغلان » لقبک قالو یوانیس‌دن مترجم اولدینی ملحوظدر .

ابن السلطان بايزيد خان هذا أمه ۳) تاج الحواتين شرين خاتون في عام ۸۷۵

بوكتابه يوقاری حصار ياخود (ایچ قلمه) جامعنك خراب شادر وانی
دیوارینه موضوعدر [پلانده ۳] . قالین برثلک ایله یازیلش وبرجوق
حرکه وکوچک تزییناتی محتوی اولان اشبو کتابه نك تاریخنده (۵)
رقمی قدیمآ عادت اولدینی اوزره ۸ کبی محرردر . سنه رقلرینک آلتده
کوریلن رم حرفلری آیه دلالت ایدر کبی ظن اوله بیلورسده بوبله
حرفلر دیکر بعض کله لرك التده دخی موضوع اولدیفندن تزییناتدن
بشقه برشی دکلددر . بوکتابه طرېزون تاریخی ایچون بک مهمدر .
بونکله اولآ بايزيد ثانی نك اکبر اولادی اولان سلطان عبدالله ک دها
فاتح زمانده طرېزون والیسی و ثانیآ والده نك اسمی شرین خاتون
اولدیفنه کسب اطلاع ایدرز . سعدالدین تاج التوارینخده (ج ۲ ، ص ۲۱۲)
بايزيدک اوغللرینی صایدینی صیره ده د اسن اخلاف خلافت بناه سلطان
عبدالله درکه جدی سلطان محمد خان عهدنده صاروخان والیسی ابدی
۸۸۸ رمضانده وفات ایتدی ، دیبور . بوندن بشقه بیه مورخ مذکورک
مختلف محللرده کی افاده سنه نظراً شهزاده عبدالله ، حکم تأدینه سنان پاشا ایله
مأمور اولش و حکم فراری اوزرینه قرمان والیکنه تعیین ایدیلرک
جم محارباتنده کدک احمد پاشا طرفندن قره حصار صاحبه کتیرلشدر [۱] .
سجل عثمانی ده (ج ۱ ، ص ۵۳) سنه مزبورده ذی القعدة سنده وفات
ایدوب بروسده مراد ثانی جوارنده مدفون اولدیفنی سوبلیور . کلدسته
ریاض عرفان (ص ۵۳) دخی بوتاریخی کوستریبور . فقط بونلرک
هیچ بری عبدالله طرېزون امارتنده بولندیفنی قید ایتمورلر . کمال پاشا
زاده تاریخی دخی بوندن بحث ایتمیوب یالکیز عبدالله فاتحک مخدومی

شہزادہ مصطفیٰ نیک قیزی ایلہ ۸۸۵ء ازدواج ابتدیکنی ذکر ایدیورمش [۱].

— ۴ —

قولاقلی چشمہ ، سنہ ۸۸۸

(۱) قدبنا بسمارت هذه المین المبارک مع الحدیقة المتصلة المحلی با السرو والتورنج وبا انواع الرياحین (۲) تاج الملة والدين سنان بك دام اقباله الذي غلب على قهر امير كورتون (۳) ونا ... وفتح بولايت وظفر على وضع الجزية والحراج على اهلها (۳) في ايام دولت سلطان البرين وخاقان البحرين سلطان بن سلطان سلطان بايزيد بن سلطان محمد خان تاريخه في اوایل اول الربيعین من شہورسنہ ثمان وثمانین وثمانمئة

۸۸۸

اشبو کتابہ اورتہ حصارده ۲ نومرو ایلہ ذکر ابتدیکمز قانچ جامعی حولیسندہ کی خوش اوغلان تربہ سی یاسندہ واقع چشمہ نک اوزرندہ

[۱] ملت کتبخانہ سندہ یازمہ ابن کمال تاریخنک یدنجی جلدندہ کی معلوماتہ عطفاً علی امیری افندی تاریخ وادیات مجموعہ سندہ (جزؤ ۲۱ ، ص ۴۸۹) . — حامی زادہ احسان بك اقبال غزہ سندہ (۱۳ تشرین ثانی ۱۳۳۵) عین سوزی تکرار ابتدکدن صکرہ مأخذ کوسترمیہ رک شہزادہ نک ۸۶۲ دہ تولد ابتدیکنی وطر بزون والیلکنہ دائر علی امیری وحین حسام الدین افندیلردن شفاً مسوعی اولدینقی سویلیوز . مذکور مقالہ دہ کوستریلن تاریخنک ۸۷۵ اولارق تصحیحی لازمدر . بلکہ الیوم باب عالیہ بر قومسیون مخصوص طرفندن تدقیق ایدیلکدہ اولان وعددینک بش التي میلیونہ بالغ اولدینی قومسیون اعضای طرفندن تخمین ایدیلن اوراق قدیمہ رسمیه میانندہ بوبادہ بر وثیقہ ظهور ایدر .

موضوع ایکن تره اولجه هدم اولنه رق بولوحه فاتح جامعنه نقل اولنمیشدر .
 چشمه‌نک موصلق مقاسنده اولان اولوغی طونجیدن معمول بر آزدرد
 آغزی شکنده ایدی . بوبابده محلنجه اولان روایت کوره برنجی
 آلکسیس قومنه‌نک اولدیردیکی برآزدردک باشه مشابه اوله رق اعمال
 اولنمش ایتمش [۱] . آثار عتیقه‌دن معدود اولان بو طونجک وینه چشمه‌نک
 دیوارینه موضوع بولنان روجه سیک بر کتابه‌نک روسلر طرفندن
 سوکیلرک روسیه یه نقل اولندیغنی بالاده سوبله‌مش ایدک (ص ۳۳۱) .
 اوج سطرده عبارت اولان بالاده کی عربجه کتابه قالین و غایت کرفت
 برثلث ایله محرردر . برنجی سطرده «بالسرو» ترکینده برالف فضلدر .
 ایکنجی سطرده «کورتون» دن صکره کلن کله اوقونمور . یازی ایله
 محرر اولان تاریخک آئنده رقم ایله دخی سنه ارانه اولنمیشدر .
 بو کتابه‌نک متنی، موضوع اولدینی چشمه‌ایله آکا متصل سروی و توریج
 و انواع ریحان نباتاتی حاوی بولنان یاغچه‌نک سلطان بایزید ثانی زمانده
 و ۸۸۸ سنه سی ربیع الاولک اوائلنده سنان بک طرفندن اعمار اولندیغنی
 و فضلّه معلومات اولقی اوزره مومی‌الیهک کورتون واسی اوقونه‌میان
 دیگر بر محک امیرنه غلبه و ولایتی فتح ایدرک اهلینسه جزیه و خراج
 وضع ابتدیکنی متضمندر . کتابه‌ده اسمی مندرج سنان بک تاریخلرده
 «رقاص سنان بک» دیه معروف اولان ذاتدرکه شیمدی کوشخاته‌یه
 ملحق بر قضا اولان طرول ولایتک تسخیری ایچون ۸۸۴ ده فاتح
 سلطان محمد خان طرفندن رومیّه صغری والیسی اولان اوغلی سلطان
 بایزیده اوامر لازمه ارسال اولنشی اوزرینه لالاسی مومی‌الیه رقاص
 سنان بکی سردار نصب و اول جانه سوق ایتمش و بو صورتله طرول
 ولایتی ضبط ایدیلرک ضمیمه‌ مالک قلمشیدی . «کورتون» شمدی

[۱] شاکر شوکت ، ص ۲۱ . — لینچ ، ج ۱ ، ص ۲۲ .

طرول قضاسی مضافاتنددر [۱] . احتمال که اسمنی اوقویه مدیغمز دیگر بر محله ده ینه اوجوار ملحقاتندن بولنیوردی و بونلرک برر امیری واردی . اشته کتابه ده « وفتح بولایت ، جمله‌سی طرول ولایتک فتحه اشارتدر . سان بکک طریزونده میرلوالقی ایندیکنه دائر معلومات بوله مدق . چشمه‌نک جوارنده تأسیس اولنان باغچه ده طورونج آغاچلرینک بولنسی نظر دقتی جلب ایدوب شمدیکی کی اوزمان دخی احوالیده طورونج آغاچلری یتشدیکی آکلاشیلور .

— ۵ —

سور کتابه‌سی ، سنه ۸۹۷ (۹)

(۱) فی [۱] یام [۱] للطان شاه (۲) ... بن سلطان سلطان بایزید ابن محمد خان [سنه] سبع و تسعين و ثمانمائة (۹) غایت بوزوق اولان بو کتابه کندینار محله‌سه کیدن یول اوزونده و بوقاری حصار سورینک شرق طرفنده ، تخمیناً ۲۰ مترو ارتفاعده بولنقمده در [بلانده ۵] . اگر تاریخی اوقوندینی وجهله ۸۹۷ ایسه سلطان بایزید ثانی زمانه عائددر . فقط برنجی سطرده اوقونه میان عباده لرک اراسنده بر « شاه » کله‌سی کوریلور که بونکده اولنده براسم دها بولنسی اقتضا ایدر . سنه مزبورده سلطان سلیم طریزون والیسی [۱] شمدی بعضاً « کورتین » املاسیله ده یازیلور ، لهجه غمانیده کوموشخانه کله‌سه مراجعت . — طرول ولایتک فتحه دائر مراجعت ، تاج التواریخ ، ج ۱ ، ص ۵۶۸ . — محایف الاخبار ، ج ۳ ، ص ۳۹۸ . — جهاننامه (ص ۴۲۹) کورتون طریزون قضاالندن بری اولقی اوزره مذکوردر .

بولنیش اولدیفندن برنجی سطر « فی ایام السلطان بن السلطان سلیم شاه »
 صورتیه اکیال ایدیله بیلیر . هر حالده اوراده سورک تعمیرینه عائد اولوق
 لازمکن بو کتابه‌نک تدقیقی ایجاب ایدر . طربزونک قلمه‌لی حقنده
 آتیده کی ۱۴ نومرولی کتابه وسیله‌سیله بعض معلومات ویریلشدیر .

— ۶ —

حاجی قاسم چشمه‌سی ، سنه ۹۰۵

(۱) ان الله لا یضیع اجر المحسنین یا باقی (۲) عمر هذا العین الحاج قاسم
 بن عبدالله (۳) قدم فی شهر محرم الحرام من شهر سنة خمس وتسمایه .

قالین ثلث ایله محرر اولان اشبو اوچ سطر کتابه یکی جمعه جامی
 قریبده یول اوزرنده بولتان بر چشمه‌نک بالاسنده در [پلانده ۶] .
 فوطوغرافینده « خمس » کله‌سی بک کوزل اوقوندیفندن « خمین »
 اولسنه احتمال ویریله‌مز . ۹۰۵ سنه‌سی سلطان سلیمک طربزون والیلکی
 زمانه مصادفدر . چشمه‌نک بانیسی کندینه هیچ برلقب یا خود عنوان
 ویرمدیکندن اشراف بلده‌دن بری اولسی ملحوظ اولدینی کی اول
 آناتولی و ۹۱۰ ده روم ایلی دفترداری وبعده شهزاده سلیمه (یعنی
 طربزونده) دفتدار و صکره‌ده سلتزه والیسی اولوب شهزاده‌نک
 روم ایلی طرفه کچمسه مساعد و طرفدار بولتان و شهزاده سلیمانه لالا
 و دفتدار اولوب بونک جلوسنده دردنجی وزارتق احراز و ۹۵۰ ده
 وفات ایدن « صافی » مخلصلی قوجه قاسم پاشانک ده بانی چشمه اولدینی

وارد خاطر اولور (سجل عثمانی، ج ۴، ص ۴۷). آئیدہ ۱۲ نجی
کتابہ مناسبتیلہ درج ایدیلن اسکندر پاشا و قیہ سندہ بر «الحاج قاسم»
مسجدندن بحث اولیور کہ عین ذات اولہ جقدر .
کتابہ نک بولندینی چشمہ نک قربندہ کی «یکی جمعہ جامی» بعد الفتح
کلیسادن تھویل اولنان معابدن اولوب اسمی طریزونک عزیز حامیسی
اولان آغیوس اوغہ نیوسہ نسبت ایدیلوردی. فأنحك ايلك جمعہ نمازی
بورادہ ادا ایتش اولدینی مرویدر .

— ۷ —

سیدی حاجی محمد چشمہ سی، سنہ ۹۰۶

(۱) هذه عين اجريت في ايام دولت سلطان بايزيد بن سلطان محمد
خان خلد الله ملكه بنصرته في دور شمس الزمان ومفخر آل عثمان سلطان
سليم خان ابن سلطان (۲) بايزيد خان مد الله ظله في مملكته عمرها سیدی
حاجی محمد ابن حاجی حمزہ بن خوجہ عمر لهم في الجنة نصيب | قد بنی
هذه العين صاحب الخير هو حبيب | انه مقبول عند الله والرسول من قريب |
كان شرب هذا السليل للناس طيب [قلت في تاريخه هذا ماء بالجنان
طیب ۹۰۶ .

عمارت محلہ سندہ قواق میدانہ کیدن یولک اوزرندہ کی چشمہ نک
قالین نلک ایلہ محرر کتابہ سیدر [بلاندہ ۷] . نہایتندہ کی جملہ لرمقادر .
سوک کلہ نک آئندہ ۹۰۶ رقلری کورینور . او عصر لردہ صفر یرینہ
(۵) کبی برقم قوندیفندن و ذاتاً «هذا ماء بالجنان طيب» جملہ سی دہ بالحساب

۹۰۶ سنه‌سی مشعر اولدیغندن چشمه بوسنه ظرقنده انشا اولمشدر .
 بانیسی سیدی حاجی محمد حقنده معلومات بوله‌مدق . بلکه اعیان بلده‌دن
 بریدر . کتابه‌نک اهمیتی ده‌ا زیاده سلطان سلیمک طریزون امارتی
 زمانه مصادف اولمسی وشهزاده‌لره «خان» عنوانی ویریلکسزین یالکز
 «سلطان» دینک اصولدن ایکن بو کتابه‌ده بویکی عنوانک ویریلمسی
 وکندینه «شمس الزمان ومفخر آل عثمان» کی القابک علاوه‌سیدر .
 بو دور حقنده ۸ نومرولی کتابه مناسبیله بعض ایضاحات ویریلشدر .

— ۸ —

والده سلطان سلیم اول کلبهار خاتون تربه‌سی ، سنه ۹۱۱

چون زدنیا سوی عقبا کردرویانوی روم شد مقرر تخت خلده وملکت دایم برو
 همتمش ازدولت فانی دینی رخ چوتافت رونهاد از رای عالی دولت دائم برو
 رحمت دائم برو نازل جوشد از فیض حق کشت تاریخ وفاتش رحمت دایم برو
 ۹۱۱

الله‌الباقی

الله‌الباقی

خاتونیه دخی تسمیه اولتان عمارت جامعنک جهت غربیه‌سنده کلبهار
 خاتون تربه‌سی دیمکله معروف [پلانده ۸] مدس الشکل وقبه‌لی بنانک قبوسی
 بالاسنده کوزل ثلث ایله محرفارسی کتابه‌در . عمارت جامعی ، مدرسه‌سی ، عمارتی ،
 شادروانی الخ بتون والده سلطانک خیراتی اولق لازم کلیر . مع مافیه اوقاف
 نظارتنده بوکا دائر هیچ بروقفا نامه بولنه‌مدی . بلکه طریزون محکمه شرعیه
 سجلاتنده بر قیدی موجوددر . اسکیدن بری بو عمارات والده سلطان
 وقتی اولق اوزره معلومدر . از جمله کاتب چلبی جهانماده (ص ۴۳۰):

جامع خاتونیه کہ سلیم خان والدہ سی آندہ فوت اولمقین سورک جانب غریبہ سندہ خارج باب زغنوسدہ دفن اولنوب مشہدی قربندہ بر جامع کزین بنا اولمشدر و بر مدرسہ و دارالضیافہ و بر مطبخ و بر فرون و مبافرن ایچون اصطل و فقر و طلبہ علومہ بعد الفجر و بعد الظهر طعام مصیلری وارد و صیان ایچون بر مکتب و آنلرہ طعام و وظیفہ [تخصیص] ابتدا یرمشدر، دیور . اولیا چلیبدہ سیاحتنامہ دہ (ج ۲، ص ۸۲) شویا نانده بولنیور : «خاتونیه جامی . بونی سلیمان خان اولک (سلیم خان اول اولہ جق) والدہ مکرمہ لری بنا ایشدر . روشن بر جامعدر . غایت متین و قفی وارد . باشقہ نیچہ نیچہ وقف قریہ لری وارد... در و دیوارینک بر صرہ طاشلری سیاہ و مجلادر . بر صفہ بیاض و مصیقل طاشلرہ بنا اولمشدر . بوجامک آمانہ (قمت) لفظی تاریخ واقع اولمشدر سنہ ۹۲۰ . شا کر شوکت (ص ۱۲۱) دہا برچوق اوقافی تعداد ایدیور . معلوم اولدینی اوزرہ سلیم خان آماسیہ دہ بر روایتہ ۸۷۲ دہ ، دیگر روایتہ ۸۷۵ دہ ، تولد ایدوب [۱] بدری بایزید ثانی نک ایام سلطنتدہ و ۸۹۵ سنہ سندہ طریزونده والی بولنیوردی (تاج التواریخ ج ۲، ص ۶۸) . بناءً علیہ بوسنہ ایچندہ یاخود دہا اول اورایہ تمین اولمش بولنسی ملحوظدر . فقط علی العموم سنہ مزبورہ طریزون والیکنک بدایہ اولق اوزرہ ذکر اولنور . تاریخلرک روایتہ کورہ سلیم خان ۹۱۶ سنہ قدر یعنی تخمیناً ۲۰ سنہ طریزون والیسی قالمشدر (تاج التواریخ، ج ۲، ص ۱۴۱) . بومدت ظرفدہ طریزونجہ اولان اجرا آتہ دائر ادیس بدلیسی وسعدالدین فوق العادہ ستایشده بولنیورلر . فی الواقع بواشادہ ایدی کہ صفویلر و کورجیلر ایلہ موفقیتلہ حرب ایدرک بایبرت

[۱] اسعد افندی کتبخانہ سندہ ۲۱۴۸ نومرولی سلیم نامہ دہ و عثمانیہ کتبخانہ سندہ ۳۱۰۰ نومرولی تاریخ جناب دہ (ج ۲، ورق ۳۵۳) سنہ ۸۷۲ --- تاج التواریخ دہ (ج ۲، ص ۳۹۷) و کتہ الاخبار لالی ، اسعد افندی کتبخانہ سی ۲۱۶۲ قسم ثانی ، ۸۷۵ سنہ سی قید ایدیورلر .

وارزنجانی آلمشدر (تاج التواریخ، ج ۲ ص ۱۳۴ و شا کر شوکت ص ۱۱۴).
مخدومی سلطان سلیمان ۹۰۰ تاریخده طرز زنده تولد ایتدی (جامع
الدول، کتبخانه عمومی ج ۲، نومرو ۵۰۲۰، ص ۱۰۰۳) و ۹۱۵ ده
کفیه والی اولدی. سلطان یازید ثانی، مخدومی شهزاده احمدی دیگر
برادر لرینه ترجیحاً ولی عهد سلطنت یا بمق استه دیکندن دیگر اوغلارینی
وبالخاصه سلیمی مقر سلطنتدن اوزاق بولندیرمقی مناسب کوردردی
اشته بو کیفیت سلطان سلیمک بدرینه قارشی وقوع بولان عصیانک
اولیانی تشکیل ایدرکه ۹۱۶ ده بلا اذن مأمور اولدینی طرز زون
امارتی ترک ایدرک کفه وروم ایلی طریقله ادرنه قریبه کله‌سی و نهایت
بازید ثانی نك خللی سلیمک ۹۱۸ ده جلوسی کبی وقایع عظیمه ایله
نتیجه لشمدر.

بوراده کتابه‌سی موضوع بحث اولان تر بده سلیم خانک والده سنک
مدفونه بولندیغه شبه ایدیه من هر نه قدر کتابه ده کوریلن نظمک سلطان
سلیم طرفندن سویلنمش اولدینی متواتر ایسه ده دیوانلرینک بر جوق
نسخه لرده تخری اولدینی حالد بولنه مدی [۱]. متن کتابه ده تر بده
نه والده سلیمک مدفون اولدیغه ونه ده اسنه دائر هیچ برسوزیوقدر.
یالکزر برنجی مصرعه ده «بانوی روم» سوزندن تر بده بر قادینک مدفونه
وبونک تاریخ وفاتی ۹۱۱ سنه‌سی اولدینده ترد دایدیه من. «بانوی روم»
سوزندن طولانی مومی الیهانک رومی الاصل اولدینی بیان ایدن شا کر
شوکت (ص ۱۲۲) ذهول ایتمش اولیور، زیرا بوراده «روم»
اناطولی دیمک اولوب ترکیب مذ کوری «خاتون روم» یعنی «آناطولی
برنسی» صورتنده آکلامق لازمدر [۲]. تنکم پادشاهان آل عثمان

[۱] مع مافیه ملت کتبخانه سنده موجود اولوب ۹۸۰ ده عثمان فتوحی
طرفندن یازلمش اولان سلیم دیواننده طرز زونک مدح و ستایشی حاوی آتشین بر
غزل هایون مندر جدر. — [۲] لفظرده (بانو) بزرک و خاتون خانه، خان

ایچون « سلطان الروم » تعمیرى بك مستعملدر . مراجعت ایدہ بیلدیگمز
تاریخلرک اکثریسی سلیم خانک والدہ سنک کیم اولدیغنی سویله میوردلر .
بالکیز جنابی تاریخنده سلیم خان بختده « ولد بمدينة آماسیه سنة اثنتین
وسبعین وثمانیة وكانت أمه عایشه خاتون منكوخة السلطان بايزيد خان
من بنات بعض امراء التركان الذين سكنوا في حوالی آماسیه نشأ فی
حجر السعادة وتعلم العلوم ومهر فی الفروسیة وفن الفراسة وعین له امرة
طرازون ولم یزل بها الى ان جرى له مع ابيه ما ذكرنا » دیور [۱] .
کذلك ۱۰۱۹ ده وفات ایدن مورخ دمشقده تخمیناً عین بیاناتده
بولیور [۲] . بو ایکی مورخک « امیر ترکان » سوزنی ۱۰۳۰ ده
وفات ایدن طاشکوپری زاده کمال الدین اقدی ایضاح ایدیور [۳] :
« سلطان خلده آشیان بایزیدخان حضرتلرینک منکوحه سی خاتونلری ترکان
امراستدن امیر علاءالدوله نك قیزی عایشه خاتوندرکه قهرمان الماء والطين
مالك العرب والروم سلطان القروم سلیم خان حضرتلرینک والدہ لیدر .
بونلر وفات ایتدکدن صکره جاریه لر آملردر » . معلوم اولدیغنی اوزره
سلطان سلیم طقسان یاشلرنده اولان علاءالدوله یی ایران سفرندن عودتنده
و ۹۲۱ سنه سنده طوتدیره رق اعدام ایتدیرمشدی . اگر طاشکوپری
زاده نك سوزی طوغری ایسه بو حالده سلطان سلیم کندی بیوک پدیری
قتل ایتیش اوله جقدرکه بو جهتلر تدقیقه شایان شیلردندر . هر حالده

زوجه لری ، ترکیه ده قادین — ره دهاوز ترکیه دن انکلیزجه به معانی لهجه ده
Grand dame و Princess صورتیه افاده ایدیورلر . کبار نوانه وبریلن
لقبلر خفنده « آناطولیده اسلامی کتابه لر » نامیه تاریخ عثمانی انجمنی مجموعہ سنده
(۵ نجی سنه ص ۶۵۷ ، نوط ۱) نشر ایتدیگم مقاله به مراجعت اولنه . —
[۱] عثمانیه کتبخانه سنده یازمه ج ۲ ، نومرو ۳۱۰۰ ، ورق ۳۵۳ — [۲]
ابوالعباس احمد بن یوسف دمشقی ، ۱۰۰۷ ده تألیف ایتدیکی « اخبار الدول
و آثار الاول » نورعثمانیه کتبخانه سنده یازمه ، نومرو ۳۰۴۲ ، سلیم اول بختنده
— [۳] تاریخ صافی یاخود تحفة الاحباب ، استانبول طبعی ۱۲۸۷ ،
جزؤ اول ، ص ۶۰

بالادہ مذکور اوج معتبر مورخ والدہ سلطانک اسمی « عایشہ خاتون » اولق اوزرہ کوستریورلر ، طرزنونجہ « کلہار خاتون » دیہ معروف اولہسی ایہ ہیچ بر وثیقہ مستند دکلدرد ، مع مافیہ یوبادہ ایکی شق وارد خاطر اولیور : یا مومی الہانک عایشہ وکلہار اولہرق ایکی اسمی وار ایدی ، ویاخود تاریخلردہ مقید اولیان کلہار اسمی یاکلش اولہرق نسبت ایدیلکدہ در . بوکیفتی بلکہ قیود وقفیہ میدانہ جیقاراییلور . فقط قیود مذکورہ دہدہ ہر زمان اطراد کوریلور . از جملہ فاتح تربہ . سنک یاندہ کی دیگر بر تربہ دہ بایزید ثانی نک والدہسی ، بناءً علیہ فاتحک زوجہسی اولق اوزرہ معلوم اولان « کلہار سلطان » مدفونہ در [۱] . فی الواقع اوقاف نظارتی قیود وقفیہ مدیربتندہ (حرمین ، دفتر ۷ ، صفحہ ۴۰۵) مقید بایزید ثانی نک توقائدہ والدہسی نامنہ بنا ایتدیکی عمارت ومدرسہ نک ۲۱ ذی القعدہ ۸۹۸ تاریخی وقفیہ سندہ « لروح والدہ المرحومۃ المدعۃ کلہار خاتون » دیہ مصرح اولقلہ والدہ بایزیدک اسمی « کلہار » اولدینی تین ایدر . بو بویلہ اولقلہ برابر ازینق دہ کائن شیخ عبداللہ بن اشرف (اشرف اوغلی) تربہسی حقندہ والدہ بایزیدخان طرفدن تنظیم ایتدیریلن اوائل رمضان ۸۹۰ تاریخی وقفیہ دہ [۲] « مکرمہ خاتون » الی والدہ سیدالسلطین الروم والمعجم سلطان بایزید خان ، عبارہسی بولمقلہ بورادہ دہ والدہ سلطانک اسمی « مکرمہ خاتون » اولہرق کوریلور . صحتندہ ہیچ شبہ ایدیلہن بو ایکی وقفیہ دہ عین والدہ ایچون ایکی اسمہ تصادف اولئیور [۳] .

[۱] حدیقۃ الجوامع ، اسدافندی کتبخانہ سندہ یازمہ ، نومبر ۲۲۴۷ ، ص ۸ .
ینہ عین نسخہ دہ ص ۱۴ و سلطان سلیم اول بختندہ « تربہسی قربندہ بر تربہ دہ کندی قیزی خدیجہ سلطان و آنک قیزی خاتم سلطان مدفونہ درلور . بر تربہ دہ دخی سلطان سلیمان والدہسی حفصہ سلطان وشہزادہ لری (یعنی سلیمانک) مراد وعمود وعبدالله مدفوندرلر ، دیہ سلسلہ آل عثمان ایچون مہم بر قید واردرد . —
[۲] اناطول وقفیہ دفتری ۱۲۰۵ الی ۱۲۶۷ . — [۳] بو مناسبتلہ بایزیدخان

— ۹ —

اسکندر پاشا چشمہ سی ۹۲۵

(۱) قد بنی هذه العین المبارک فی اعصار دولة السلطان الاعظم الخاقان المعظم فاتح العرب وال ۲) لعجم سلطان سلیم بن یزید خان عظم الله تعالى شأنه الى انقراض الدوران من عییدہ امیر اللواء اسکندر (۳) بن مصطفی خالصاً لوجه الله تعالى وابتغاءً لمرضاته الاعلی وکل من یقرأ الفاتحة لصاحبها فرحه الله فی تاریخها من سقی لعطشہ فلزمه الجنة

کوزل بر نلت ایله محرر اولان شو اوج سطر کتابہ طریزونک شرقندہ واقع اسکندر پاشا جامی قربندہ در [بلانده ۹] . «من سقی لعطشہ فلزمه الجنة» جملہ سی ۹۲۵ سنہ سی مرئیدر کہ سلیم اولک زمان سلطنتہ مصادق در . آئیدہ دہا بر قاج کتابہ سی واردر ۱۲۰ نومرولی کتابہ مناسبیلہ وقفنامہ سی خلاصہ درج اولمشدر .

— ۱۰ —

اسکندر پاشا چشمہ سی ، سنہ ۹۳۰

(۱) قد بنی هذه العین المبارک فی ایام الدولة السلطان ۲) الاعظم ثان اولادندن شہزادہ احمدک والدہ سنک اسمی دہ «بلبل خانون» اولدیننی و آماشیہ دہ خانونیہ جامی ایله دیکر اوقاقی بولندیننی و قبیہ سنک ۹۱۵ تاریخنی احتوا ابتدکی علاوہ اتمک فائدہ دن خال دکلدر (مراجعت، حسین حسام الدین، آماشیہ تاریخنی ، ج ۱ ، ص ۱۳۴) .

السلطان ابن السلطان سليمان بن سليم (۳) خان بن بايزيد خان خلدالله
ملكه بسى العبد الامير لواء اسكندر بن مصطفى
٤ (بتاريخ ابن چشمه بن قصور فتاده سقا هم شراباً طهور
٩٣٠

آشانی حصارده خواجه خليل محله سنده جامع قارشونده کی بو چشمه
کتابه سنک [بلانده ۱۰] ایلک اوچ سطرى قالین و فنا برثلث ایله وایکی
مصرعدن عبارت اولان دردنجی سطرى ده تعلیق ایله محرردر .
سقا هم شراباً طهور، عبارده سی التنده ده رقله محرر اولدینی وجهله ۹۳۰ سنه سی
مرئیدر . بوناربخلرده عثمانی کتابه لرینک تعلیق خط ایله محکوک اولمسی
بک نادر در . طرز زنده ایلک دفعه اوله رق کوربیورز . شبه یوق که
بو کیفیت طول مدت اوراده اقامت ایدن سلیم خان اولک لسان فارسی به
اولان محبت و رغبتی نتیجه سی اولوب بویسه طوغریدن طوغری به ایرانک
بر تأثیری دیمکدر . طرز زون امارتنده بولتان اسکندر پاشا حقنده
۱۲ نجی کتابه به مراجعت اولنه .

امیر محمد تر به سی ، سنه ۹۳۰

(۱) قد بنیت هذه التربة الشريفة لاجل المرحوم المغفور المحتاج
الى (۲) رحمة الله الصمد امير محمد طيب الله نراه وجعل الجنة مثواه

- ۳) خطاب ارجی جانس چوبشنید اطاع الله بالرجع الیه
 ۴) مورخ گفت در تاریخ نقلش کلامی رحمة الله علیه

۹۳۰

طرز و نك جهت غریبه سنده واقع قواقی یا خود قبق میدانی نام
 محله مثن الشکل بر تر به نك قیوسی بالاسنده بولتان بو کتابه نك ایلک ایکی
 سطر ی نك اوچنجی و در دنجی سطر لرینی تشکیل ایدن قطعه تعلیقدر .
 محله یاپیلان تدقیقاته کوره ۹۳ رقتك اوکنده بشقه بر رقم دها کو .
 ریلیور سده صوک مصرعی اولان د کلامی رحمة الله علیه ، ۹۳۰ سنه سنی
 و بر دیکندن امیر محمدك تاریخ وفاتی ۹۳۰ اولق لازم کلید . بو تر به ده
 مدفون اولان ذات حقنده هیچ بر معلومات استحصال ایده مدك .

— ۱۲ —

اسکندر پاشا جامعی ، سنه ۹۳۶

۱) قد بنی هذا المسجد المبارك في أيام الدولة السلطان الاعظم
 الخاقان ۲) المعظم مولا ملوك العرب والعجم السلطان [سليمان بن] سليم
 خان بن بايزيد خان خلد الله ملكه ...

- ۳) هر کس که کند چنین بنایی هرگز نخورد دران جهان غم
 ۴) تاریخ تمامی بش بکفتم ازل منزل خیر يك عدد کم

بو کتابه شهرک جهت شرقیه سنده واقع شرق میدانی دینلن محلك

اوزرنده کی اسکندر پاشا جامنك جمله قیوسی بالاسنده محكو كدر
(بلانده ۱۲). أليزده كتابه نك فوطوغرافيسى بوقدر مع مافيه اوجنجهي
ودردنجهي سطرلري تشكيل ايدن فارسي قطعه امثاله نسبة تعليق ايله
محرر اولديني محملدر. «منزل خير» تركينك اشعار ايتديكي رقدن ۱
عددي تنزيل اولنورسه تاريخ بنا ۹۳۶ چيقار كه بوده سليمان اولك ايام
سلطنته مصادفدر. بناءً عليه موضوعي بك بوكك اولان بوكتابه نك متننده
مستنخر كرك «سليم» اسندن اول بولنسي لازم كلن «سليمان بن»
كله لري و كرك ايكنجهي سطر دن مكره كله سي لايه اولان باني مسجد
اسكندر پاشانك اسني كوره مه مشلدر. محمد عاشق اقدى بوجامع
حقننه «رصاص ايله پوشيده يكمپاره قبه ايله بركار كير بنادر و آجردن
مبنى بر مناره موزونه سي و حايط شمالي سي او كنده واقع حريمك جانب
شمالي سنده برقاج حجرات ايله بردار التدريس واردر» دييور. اسكندر پاشا
جامنك وقفه سي اوقاف هايون نظارتنده وقفه رابع آنا طولى دفتر نده
ص ۴۱۳ ده مقيد اولديندن اهميته مبنى خلاصه سنى بور ايه درج ايد ييورز [۱]:
«ولما وفق الله سبحانه وتعالى امير الامراء العظام معين الفقراء والايتام
صاحب الخيرات والحسنات محب العلماء والصلحاء والسادات حضرت
اسكندر پاشا ابن مصطفى بك جزاء الله باعانة الفقراء خيراً جيلاً واثابته
بعمرة العلماء والصلحاء اجراً جزيلاً ... منها جميع الحمامين بنا هما فى
بلدة طريزون فى خارج القلعة فى قرب دار الزين (البازين اوله جق)
فى محلة مسجد الحاج قاسم وعين احديهما للرجال والاخرى للنساء....
ومنها جميع الحديقة مع اشجارها المثمرة فى حريم الجامع من غلة
هذه الاوقاف لمصالح جامع الشريف الذى بناه فى ميدان الشرقى من
البلدة المزبورة ولمصالح المدرسة التى بناها فى جوار الجامع المزبور وعين

[۱] اشبو وقفه يي بزه ارايه ايدن اوقاف نظارتى قيود وقفه مديرى عارف
بكه عرض شكران ايدرز.

التولية والنظر الحاج حین بن یوسف ثم لارشد اولاد الواقف و شرط
 خدمة التدريس للعالم الفاضل مولانا الحاج خليل وان لا يتزع ماداما
 حياً ... جرى ذلك وحرره في غرة محرم الحرام سنة ثمان وثلثون وتسماية.
 آتیده ۱۳ نومرولی کتابہ سنک مزارده کوریلہ جکی و جہلہ اسکندر
 پاشا ۹۴۰ دە وفات ایتشد . ایلک کتابہ سی ۹۲۵ تاریخلی اولغله پاشانک
 خلی مدت طریزونده والیک ایتدیکی و یاخود مکرراً تعیین اولندی
 استدلال اولتور . منشآت السلاطین ده (ج ۱ ، ص ۹۷ ، طبع ۱۲۷۴)
 مندرج حیدر چلی روزنامہ سندہ ۹۲۴ سنہ سی صفری و قایمی میانده قسطنونی
 بکی اولوب سلطان سلیم اول طرفدن طریزونه نصب اولندی کوستربلن
 اسکندر بکک بوذات اولسی ملحوظدر .

— ۱۳ —

اسکندر پاشا مزاری ، سنہ ۹۴۰

(۱) هو ۲) مرحوم و منقور ۳) اسکندر پاشا ۴) روحی چون
 الفاتحه ۵) سنہ ۹۴۰

بالاده مذکور اسکندر پاشا جامعک حظیرہ سندہ بولتان اشبو مزار
 طاشنک باشندہ وزیر قاوونگی وارد (پلانده ۱۳) . کتابہ سی تعلیق
 ایلہ محرردر .

- ۱۴ -

سور کتابه‌سی ، سنه ۹۴۸

۱) قد عمر هذا بناء الحصن المبارك في أيام الدولة السلطان الاعظم الحاقان (۲) المعظم مولا ملوك العرب والعجم سلطان سليمان بن سليم خان بن بايزيد خان خلد الله تعالى (۳) شانه واوضح على العالمين برهانه وبسی اهتمام جناب ايلت نصاب حكومت انتساب (۴) المختص بعناية الملك الصمد ميرزا محمد بن غازي بيك بن شروان شاه في تاريخ نمان اربعين وتسعيه .

بوكتابه كندينار يولى اوزرنده وخارجاً اورته حصارك شرقه ناظر اولان ديوارنده ونخميناً بش مترو بر ارتفاعه موضوعدر . قلعه‌نك بوقمك او كندن دباغخانه دره‌سی آقار (بلانده ۱۴) . يازيسى كوزل نك ايسهده بياض بادانه سوريلش اولديقندن بعض اقامتكم حل وقراشي مشكلدر . كتابه متك مفهومته نظراً سورك بوقمى سليمان اول زماننده ۹۴۸ ده شروان شاه زاده لردن ميرزا محمد بكك همتيله اعمار اولمشدر [۱] . صحائف الاخبارده (ج ۳ ، ص ۱۷۷) منجم باشينك افاده‌نه باقيلورسه ميرزا محمدك پدرى شروان شاه لردن بهرام بكك برادري اولوب ۹۰۷ ده جالس حكومت اولان واوغلى محمود طرفندن بعدالمصيان مقتول دوشن غازى بك اوله جقدر . محمود دخى خلع ايدىلكله يرينه شيخ ابراهيم كلش وبونك اوزرينه محمودده شاه اسماعيلدن استعانه ايله شيخ ابراهيم محاصره ايتش ايسهده اثنای محاصره‌ده بر كوله‌سى يديله قتل ايدىلشدر . ميرزا محمد بن غازى بيك ، عباره‌سندن محمدك ، غازى بكك ديكر بر

[۱] بوكتابه‌ده بعض مشكل قسملرك قرائتيله شروان شاه زاده غازى بك حقنده‌كى معلوماتى موزوده آرقداش لريمزدن حافظ كتب على بكه مديونم .

اوغلی اولمہ سی و بووقایع ہنگامندہ دولت عثمانیہ د خالت ایدرک سلطان سلیمان طرفندن طرہ زون والیلکنہ مأمور ایدیلش اولدینی وارد خاطر اولہرق کندینہ بعض حکمدارانہ مخصوص اولان «ایالت نصاب حکومت انتساب» القابی دخی ویریلش اولمہ سی بونی مؤید عدایدیلہ بیلور. فی الواقع منشآت السلاطین دہ (ج ۱، ص ۵۸۷، طبعی ۱۲۷۴) سلیمان اولک عراقین سفری حقدہ کی روزنامہ دہ ۹۴۱ سنہ سی ربیع الاولی وقایعی میانندہ برشروان شاہ اوغلی محمد میرزاتک تبریزہ سرعسکر تعیین اولندینی مقید اولدینی کبی پجوی تاریخنندہ دہ (عثمانیہ کتبخانہ سی یازمہ نومرو ۳۰۹۰، ورق ۵۴) شروان شاہ نسلندن میرزادہ محمدک تبریز قربندہ واقع شنب غازان نام قلمہ یہ محافظ تعیین ایدیلدیکی کوربیلور. بوندن بشقہ یہ نورعثمانیہ کتبخانہ سندہ (نومرو ۳۱۳۵) مؤلفی غیر معلوم «تاریخ سلطان سلیمان خان» نام یازمہ اثر دہ بالادہ کی روزنامہ مندرجاتی مؤید بولنیور. بناءً علیہ کتابہ دہ اسمی مذکور اولان میرزا محمدک طرہ زون والیلکندن دہا اول خدمت دولندہ بولندینی آکلا شلمقدہ در. بالادہ ۵ نومرو ایلہ سلطان یازید ثانی زمانہ عائد و ۸۹۷ تاریخی برسور کتابہ سی دہا کورمش ایدک. کرک اووکرک اشبو ۹۴۸ تاریخی کتابہ منتلری سوردلرک یکیدن بناسنی متضمن اولیوب بیلکہ بر قلعہ نک علاوہ سنی و یاخود بر قسمنک تعمیرینی مشعر اولقی لازم کلیر. زیرا معلوم اولدینی وجہلہ طرہ زون قلعہ لری دہا قبل الفتح انشا وتأسيس اولنشلردر. بومقالہ یہ مربوط پلان قرو کیسندہ دخی کوریلہ جکی وجہلہ بوقلمہ ہیئت عمومیہ سی اعتباریلہ یکدیگریہ ملاصق اولقی اوزرہ اوچ قسمہ آیریلوب (یوقاری حصار) یاخود ایچ قلعہ (پلانندہ ج) اک اسکی قسمی وقیدمآسرایلری دخی احتوا ایدن (آقروبولی) ایدی کہ عثمانیلر زمانندہ (قلہ) دخی دینور. بونک شمالندہ «اورتہ حصار» بولنور (پلانندہ د) و بونک آلتندہ و دکز طرفندہ دہ پلانندہ (ک) ایلہ کوستریلن

«آشاغی حصار، یاخود «طیش حصار» واقع اولوب بونک دروندن جنوبدن شماله طوغری (زغنوس) یاخود «ایچ کله بور» دره‌سی کچه‌رک دکنزه دوکیلور. کویا یوقاری حصارک شکل عمومیی بر مستطیله یاخود بر ماصیه مشابه اولدیقندن بومعانی افاده ایدوب ترکیجده دخی مستعمل اولان (طراپزه) کله‌سندن شهره «طراپه زوس» نامی ویریلش اولدیغنی کتابلر یکدیگرندن اقتباساً تکرار ایتکده درلر [۱]. بوقلمه‌لرک قبولری پلان قروکیبنده کوستریلشدر.

— ۱۵ —

اسکندر پاشا چشمه‌سی، ۹۶۵

(۱) باین چشمه شخضرده نمون

۹۶۵

(۲) سکندر امیر لواء طربزون

آشاغی حصارده بازار قیوسی داخلنده برچشمه‌نک تعلیق خط ایله محرر کتابه‌سیدر (پلاند ۱۵). ۹۶۵ تاریخی برنجی سطر ایله ایکنجی سطر آراسنده موضوعدر. او عصرده ۵ رقی بعضاً صفر اوله رق مستعمل

[۱] شهر مذکوره الیوم ترک‌لرک طربزون، ارمیلرک درایزون، ایتالانلرک طراپه‌زوندا، مناظرالموالم «طربزونک قدیمده اسمی طراپزنده ایدی» دیور فرانزلرک طره‌پیزوند دیملری بواساسه مبیدر. اولیا چلبی صیاحتنامه‌سنده (ج ۲ ص ۸۱) طربزن، طرب افزون، طرب افسون کی تعبیرلری سوبله‌می خیالاتدن بشقه بر شی دکدر.

اولدیفندن تاریخك ۹۶۰ اوله سی .دخی محتملدر . بو چشمه نك پانیسی
اولان میرلواء اسکندر اولجه برقاج کتابة ده اسمنی کوردیکمز و ۹۴۰ ده
وفات ایدن اسکندر پاشا اولیوب بونك غیری برذات اوله سی اقتضایدر .

خلیل ادهم

طربزونك بلان قروكېنده اشارت اولنان مواقعك اسامېسى

۱۵ — دېكرا سكندر پاشانك چشمهسى	(ج) يوقارى حصار (ايچ قلمه)
۱۶ — يوقارى حصارده قبال قېو	(د) اورته حصار
۱۷ — اورته حصار ايله يوقارى حصار آراستنده قېو	(ك) آشاغى حصار (طيش حصار)
۱۸ — قبال قېو	۱ — خيرالدين پاشا چشمهسى
۱۹ — قله قېوسى	۲ — اورته حصار ياخود فاتح جامى
۲۰ — دباغخانه قېوسى	۳ — سلطان عبدالله شادروانى رايچ قلمه جامى
۲۱ — ملكر قېوسى	۴ — اورته حصارده فاتح جامى
۲۲ — زغنوس قېوسى ياخود زندان قېوسى وزغنوس كوچرىسى	۵ — وقولاقلې چشمه
۲۳ — عمارت قېوسى	۶ — يكي جمه جامى وحاجى قاسم چشمهسى
۲۴ — سونجه طرفنه ايكي قېو	۷ — حاجى سىدى چشمهسى
۲۵ — مولوز قېوسى	۸ — عمارت جامى و كلبهار خاتون تربهسى
۲۶ — موخانه قېوسى	۹ — اسكندر پاشا چشمهسى
۲۷ — بازار قېوسى	۱۰ — اسكندر پاشا چشمهسى
۲۸ — آيا صوفيه جامى	۱۱ — امير محمد تربهسى
۲۹ — قديم ليان بقاياسى	۱۲ — اسكندر پاشا جامى
۳۰ — قديم آت ميدانى	۱۳ — اسكندر پاشا مزاري
۳۱ — حمام	۱۴ — سور كتابهسى
۳۲ — حكومت قورناغى	
۳۳ — مولويخانه	

